

Valsts aizsardzības dienests – nepieciešamība un jautājuma praktiskā puse

VAD karavīri piedalās pirmajā eksperimentālajā grupas komandieru apmācību kursā

Aizsardzības ministrijas foto

Lidija Kirillova

Valdība 2022. gada 20. septembrī atbalstīja Valsts aizsardzības dienesta (VAD) likumu un ar to saistīto tiesību aktu projektu paketi. Likums nosaka pienākumu dienēt valsts aizsardzības dienestā katram Latvijas pilsonim – vīrietim viena gada laikā pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas vai, ja pilsonis turpina iegūt izglītību pamata vai vidējās izglītības pakāpē, viena gada laikā pēc izglītības iestādes absolvēšanas, bet ne vēlāk kā līdz 24 gadu vecumam. Vienlaikus noteikts, ka VAD brīvprātīgi var pieteikties Latvijas pilsoņi – vīrieši un sievietes no 18 līdz 27 gadu vecuma sasniegšanai. Pirmā atlase pēc nejausības principa notika iesaukumam uz 2024. gada jūliju, bet pirmie divi iesaukumi tika nokomplektēti tikai no brīvprātīgajiem.

Var piesaukt skaļus un skanīgus mērķus, kāpēc nepieciešams valsts aizsardzības dienests. Var teikt pavisam vienkārši – lai pilsoņi iemācītos aizsargāt sevi, savas ģimenes, savu valsti. Pirms gadiem četriem mēs neticējām, ka 21. gadsimtā iespējama tik brutāla rīcība, ko jau ceturto gadu izrāda Krievija. Tāpēc iespējami īsā laikā panākt sabiedrības gatavību stāties pretī dažādu veidu apdraudējumiem ir tikai loģiski.

Lai lasītājiem sniegtu atbildes uz viņus interesējošiem jautājumiem, “Vietējā Latgales Avīze” uz sarunu aicināja Valsts aizsardzības dienesta departamenta direktora vietnieci AIJU FREIBERGU.

Valsts aizsardzības dienesta (VAD) likums stājās spēkā 2023. gadā. Kādas bija galvenās izmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo kārtību, un kāpēc tās bija nepieciešamas?

– Valsts aizsardzības dienesta likums tika pieņemts 2023. gada aprīlī un faktiski uzreiz arī stājās spēkā. Tas nebija iepriekšējā obligātā militārā dienesta turpinājums, kas Latvijā bija līdz 2007. gadam. Pēc obligātā militārā dienesta atcelšanas bruņotie spēki bija fokusējušies uz profesionālo dienestu, kas ļāva mums veiksmīgi iekļauties NATO. Kopš 2022. gada situācija bija kļuvusi citādāka. Tas nozīmē, ka mums jādoma ne tikai par kaujas spēju stiprināšanu, bet arī par daudz lielākas militārā personāla rezerves veidošanu, kas mums nepieciešama. Turklāt strauji nāk iekšā jauna militārā tehnika, nepieciešami jauni un zinoši cilvēki, kas var piedalīties šajos procesos. Tika konstatēts, ka krīzes vai kādu militāru konfliktu gadījumā mums Latvijā ir sagatavots ļoti maz cilvēku ar praktiskām un militārām zināšanām. Tāpēc Valsts aizsardzības dienesta likuma primārais uzdevums bija rezerves karavīru skaita audzēšana.

Situācija bija tāda, ka brīvprātības principa kapacitāte stāties Zemessardzē vai sākt profesionālo dienestu bija tuvu maksimumam, līdz ar to skaitlisko sastāvu militārajiem spēkiem tādā veidā vairs nevarējām palielināt. Bija skaidrs, ka vienīgā iespēja, lai kāpinātu apmācītu pilsoņu skaitu, bija sākt obligāto dienestu.

Atšķirību un izmaiņu no iepriekšējā obligātā dienesta modeļa ir ļoti daudz. Tajā skaitā iespēja pieteikties brīvprātīgi, uz ko motivējam ar lielāku bonusu paku. Sociālās garantijas ir nodrošinātas visiem, bet galvenais brīvprātīgajiem ir turpmāka iespēja studēt valsts augstskolās budžeta vietās, kā arī lielāka ikmēneša kompensācija – 600 eiro, nevis 300 eiro kā obligāti atlasītajiem. Likums piedāvā trīs dienesta veidus – 11 mēnešu dienests Nacionālo bruņoto spēku vienībā, piecu gadu dienests Zemessardzē un piecu gadu dienests rezerves virsnieka programmā. Sabiedrībā pastāv mīts,

ka nu puīšiem būs kaut kur jādodas karot. Nē, mēs to darām, lai stiprinātu pašu valsts aizsardzības spējas. Jo vairāk būs militāri apmācītu iedzīvotāju, jo mazāka iespējamība kādam vērst pret mums militāri agresīvus uzbrukumus.

Latgalē cilvēki bieži jautā, kā notiek iesaukums – vai jaunieši paši var izvēlēties dienesta vietu un veidu vai arī viņi dodas pilnīgi nezināmajā? Kā tiek vērtēta fiziskā sagatavotība?

– Tieši tāpēc mēs mudinām jauniešus pieteikties brīvprātīgi, nevis gaidīt atlasī pēc nejausības principa, jo, piesakoties brīvprātīgi, var izvēlēties dienesta veidu – vienu no trim iepriekš minētajiem. Piemēram, ja jaunietis izvēlas piecu gadu dienestu Zemessardzē, tas nozīmē 28 dienesta dienas ik gadu piecu gadu laikā, kas ir pilnībā savienojams gan ar studijām, gan darbu. Tā ir iespēja īstenot daudzus dzīves plānus.

Tāpat, piesakoties brīvprātīgi, var izvēlēties sev vēlamu tuvāko dienesta vietu, ko iespēju robežās cenšamies nodrošināt. Vēlos uzsvērt, ka šobrīd ir atvērta pieteikšanās 2026. gada jūlija iesaukumam 11 mēnešu dienestam un piecu gadu dienestam Zemessardzē. Latgales jauniešiem vērts zināt, ka 11 mēnešu dienests norisināsies Rēzeknes novada Lūznavā, kur atrodas Zemessardzes 36. kaujas atbalsta bataljons.

Runājot par fizisko sagatavotību, uztraukumam nav pamata. Uzsākot dienestu, tiek pārbaudīts tikai veselības stāvoklis. Fiziskā slodze tiek audzēta pakāpeniski, instruktori rēķinās ar to un zina, kāda ir mūsdienu realitāte jaunās paaudzes fiziskajā sagatavotībā. Sports nevienam nenāk par sliktu. Ir neskaitāmi piemēri, kad dienestu uzsāk vāji sagatavoti puīši, bet pēc 11 mēnešiem viņi ir spēcīgi, sportiski, ar lieliskām spējām. Turklāt dienestā ir specialitātes, kur fiziskais spēks nebūt nav galvenais, piemēram, pretgaisa aizsardzība, IT joma, sakari.

Kāda ir Latgales jauniešu interese par dienestu? Cik motivēti un sagatavoti viņi ir?

– No pēdējiem trim iesaukumiem Latgales reģionu kā savu dzīvesvietu norādījuši apmēram 90 jaunieši. Gandrīz visi, kas dienestu uzsāk, to arī veiksmīgi pabeidz. Motivācija un sagatavotība ir ļoti dažāda. Nav tā, ka tikai brīvprātīgie ir ļoti motivēti. Kad runājamies ar iesauktajiem, daudzi saka – ja būtu zinājuši, būtu pieteikušies brīvprātīgi, tātad motivācija vairojas dienesta gaitā, kad tiek iegūtas jaunas prasmes.

Piebildīšu, ka arī vecāki var būt droši par saviem bērniem, jo ir iespēja pārliecināties, ka ar atvasēm viss kārtībā. Dienesta laikā tiek rīkotas vecāku dienas, kopīgi pasākumi. Ļoti svinīgi un emocionāli parasti notiek zvēresta došanas ceremonija. Tādā veidā cenšamies mazināt mītus un bažas par to, kā notiek dienests.

Pēc dienesta daudzi puīši atzīst, cik tas bijis vērtīgi, jo iegūtas ne tikai militārās prasmes, bet arī prasmes darboties kolektīvā, emocionālā noturība. Tās ir lietas, ko vēlāk augstu vērtē arī darba devēji. Dienesta laiks ir vērtīgs arī tiem, kuri pēc skolas īsti nezina, ko darīt tālāk. Te viņi gūst lielāku pārliecību un skaidrību par nākotnes plāniem. Kaut vai iespēju pēc sešiem dienesta mēnešiem noslēgt līgumu par profesionālo dienestu, ja ir ieinteresējusi militārā karjera.

Daudzi jaunieši pēc vidusskolas beigšanas sāk studijas vai brauc uz ārzemēm. Kādas ir viņu iespējas dienestu pildīt vēlāk?

– Ja 11 mēnešu dienests kādam nav piemērots, var izvēlēties piecu gadu programmas, ko var savienot gan ar studijām, gan darbu. Likumā ir minēti arī iemesli, kuru dēļ var lūgt dienestu atlikt. Tie tiek izvērtēti katrā gadījumā individuāli. Bet ir jāsaprot, ka, atliekot dienestu, šis pienākums nekur nepazūd. Ideālā versija ir tāda, ka jaunietis dienestā ierodas brīvprātīgi uzreiz pēc vidusskolas beigšanas, lai pēc tam varētu mierīgi turpināt visus savus dzīves plānus. Šāda kārtība ir daudzās valstīs.

Attiecībā uz tiem, kuri ir deklarējuši savu dzīvesvietu ārvalstīs, ir spēkā izņēmums, ka līdz 2027. gadam valsts aizsardzības dienests uz viņiem netiek attiecināts. Ir tikai viena lieta – dzīvesvietas adresei ārzemēs jābūt paziņotai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei. Jauniešiem, kuriem ir dubultpilsonība, ir iespēja militāro vai alternatīvo dienestu iziet savā mītnes zemē, ja tā ir ES, NATO, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts, Austrālija, Brazīlija, Jaunzēlande vai Ukraina. Atliek tikai iesniegt dokumentus Latvijā, un Aizsardzības ministrija pieņem lēmumu, ka pilsonis nav jāpakļauj dienestam Latvijā.

Kādi ir jūsu novērojumi par jauniešu izvēli pēc valsts dienesta beigām?

– Aptuveni trīs simti jauniešu no iesauktajiem jau ir pārgājuši uz profesionālo dienestu. Tas ir visai augsts rādītājs. Pozitīvi ir tas, ka šādā veidā ar militāro karjeru var iepazīties jaunieši, kuri iepriekš par to nebija iedomājušies. Mēs varam lepoties ar saviem karavīriem ne tikai parādēs, bet arī ikdienā. Pieņemumam, ka latvieši ir talantīgi karotāji, ir ne tikai vēsturisks, bet arī mūsdienīgs pamats.

Ko vēlaties teikt Latgales jauniešiem un viņu vecākiem, kuri vēl šaubās par dalību dienestā?

– Tos, kuri šaubās, aicinu paskatīties informatīvos materiālus Aizsardzības ministrijas mājaslapā, citos sociālajos tīklos (*Instagram, Facebook*), *www.sargs.lv* mājaslapā. Taču vislabākais informācijas avots ir cilvēks cilvēkam. Valsts aizsardzības dienestu beiguši jau aptuveni 800 jauniešu, decembrī būs jau nākamais izlaidums, tāpēc ir kam jautāt un saņemt dzīvas atsauksmes. Visbeidzot, ja baida neziņa, var zvanīt uz informatīvo bezmaksas tālruni 1827.

Kāds ir sabiedrības atbalsts VAD Latgalē – pozitīva vai skeptiska attieksme?

Kā uzzinājām Aizsardzības ministrijā, aizsardzības nozare veic daudz darba, lai vairotu sabiedrības informētību par valsts aizsardzības dienestu – tiek realizēti skolu lekciju projekti, tostarp aktīvi apmeklējot skolas Latgalē, organizējot dažādus pasākumus reģionos, izdalot informatīvos materiālus, kā arī tiek nodrošināts bezmaksas informatīvais tālrunis uzziņai par VAD. Aizsardzības ministrija veido dialogu ar sabiedrību dažādos formātos, lai iedzīvotāji rastu atbildes uz jautājumiem par valsts aizsardzības dienestu.

Aizsardzības ministrija veic arī sabiedriskās domas pētījumus par valsts aizsardzības jautājumiem, taču šie dati ir ierobežotas pieejamības informācija.

Nesen stāstījām lasītājiem par Maltas militāro vidusskolu, kas sāks darbu nākamgad. Kā tiek plānota militārās infrastruktūras attīstība Latgalē, ņemot vērā robežas tuvumu?

– Militārās infrastruktūras attīstība tiek plānota visā Latvijā atbilstoši Nacionālo bruņoto spēku spēju attīstības prioritātēm, ilgtermiņa plāniem un operacionālajām vajadzībām.

Šobrīd Latgalē norit, ir pabeigti vai tiek plānoti šādi militārās infrastruktūras objekti:

- Militārais poligons «Meža Mackeviči» – 2025. gadā izbūvētas divas šautuves un granātu mešanas laukums, tāpat turpinās darbs arī pie teritorijā paredzētā papildu šautuves projekta, kuru plānots īstenot NATO Drošības investīciju programmas (NSIP) projekta ietvaros;
- Militārā bāze «Lūznava» – 2025. gadā pārbūvēta kazarma un ēdnīca VAD vajadzībām. Ir uzsākti reģionālās individuālā ekipējuma noliktavas būvdarbi, tāpat uzsākts būvdarbu īstenošanas process militārās bāzes 1. kārtas realizācijai. Būvniecības procesā ir sporta zāles atjaunošana VAD vajadzībām;
- Militārā bāze «Daugavpils» – uzsākta transportlīdzekļu angāra pārbūve, kā arī uzsākta kazarmas un ēdnīcas būvniecība VAD karavīriem. Gan Daugavpils, gan Lūznavas militārajās bāzēs tuvāko gadu laikā tiks izbūvēta VAD atbalsta infrastruktūra, skaidroja Aizsardzības ministrijā.

Kādu psiholoģisko atbalstu saņem jaunieši, kuri pirmo reizi ir projām no mājām vai izjūt stresu militārajā vidē?

Kā paskaidroja NBS Psihologu dienestā, atbalstu jaunajiem karavīriem nodrošina, vadot gan izglītojošas psiholoģijas nodarbības ar mērķi veicināt karavīru adaptēšanos jaunajos apstākļos un papildināt viņu zināšanas un prasmes stresa vadībā, gan sniedzot individuālas psihologa konsultācijas karavīriem pēc pieprasījuma visa dienesta laikā.

Aktuāls temats – meitenes militārajā dienestā. Vai interese no viņu puses aug? Somijā tieši tā arī notiek.

Nacionālajos bruņotajos spēkos ir viens no augstākajiem sieviešu iesaistes rādītājiem salīdzinājumā ar citām NATO dalībvalstīm, tādējādi kopumā vērtējams, ka sieviešu iesaiste militārajā dienestā kļūst lielāka. Kāds ir sieviešu īpatsvars Latvijas militārajās struktūrās, liecina NBS statistika:

Profesionālais dienests NBS – 16 %; Zemessardze – 21 %; Valsts aizsardzības dienests – 3 %; Procentuāli brīvprātīgo rezervistu mācībās no kopējā skaita piedalījušās 18,94 % sieviešu; Rezerves karavīri – 14 %; Jaunsardze – 40 % (indikatīvi, balstoties uz vēsturisko pieredzi, jo šī mācību gada grupas vēl nav pabeigts komplektēt).■

«Projekta «Droša informācija – droša robeža» publikācija tapusi ar Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas finansiālo atbalstu.»

Aizsardzības ministrija